
PREZENTACJE

Józef Żerko
Gdańsk

DOI: 10.14746/BHW.2016.34.10

Dr Jerzy Teofil Szews (1925–2016) nauczyciel akademicki, biografista, badacz dziejów oświaty i wychowania Pomorza Gdańskiego

Abstract. Jerzy Teofil Szews, Ph.D. (1925-2016): a university professor, a biographer, a historian studying education and upbringing in Gdansk Pomerania

Jerzy Teofil Szews, Ph.D., was born in Gniezno in 1925. After studies at the Poznań University he worked as a teacher in secondary pedagogical schools in Szklarska Poreba, Leborg, and Wejherowo. Following his academic degree of Doctor of Philosophy in 1967 from the Pedagogical University in Gdansk, he was a professor at the Pedagogical University and the University of Gdansk. He was an eminent biographer, a researcher of ‘the unknown history’ concerning Germanisation of the Polish youth in West Prussia’s secondary schools. He also studied the history of the Philomath Society (a secret Polish student organization operating in the early 19th century in Vilnius under Russian occupation), the beginnings of the secret scouting movement in the Pomerania-upon-Vistula Region (an area south of Gdansk, including Bydgoszcz and Torun), and the history of education and upbringing in Gdansk Pomerania. He wrote 11 books and hundreds of articles.

Keywords: university professor, biographer, a research worker, historian studying education and upbringing

W dniu 20 stycznia 2016 r. odszedł z naszego grona znakomity badacz dziejów oświaty Pomorza Gdańskiego Doktor Jerzy Szews, nasz Kolega, Przyjaciół, naukowiec, nauczyciel akademicki, wychowawca licznych pokoleń pedagogów.

29 kwietnia 2016 r. liczyliśmy, że się spotkamy w Zakładzie Historii Nauki, Oświaty i Wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, że będziemy wspólnie cieszyć się Jego obecnością, ciekawi dokonań i sukcesów, publikacji jakie stworzył w ostatnich sześciu latach. Docierały do nas informacje dotyczące kłopotów zdrowotnych, ale jak wielokrotnie to bywało – liczyliśmy, że szczęśliwie je pokona. Z żalem i głębokim smutkiem przyjęliśmy wiadomość, że nie spotkamy się już za kilka miesięcy.



Jerzy Teofil Szews urodził się 29 kwietnia 1925 r. w Gnieźnie w rodzinie urzędnika miejskiego Teofila i Władysławy (z d. Ciążyńskiej). Miał dwóch braci: Aleksandra (1928–1931), który zmarł w wieku 3 lat oraz Jarosława (ur. 1932), magistra inżyniera, uprawiającego zawód specjalisty budowy lotnisk, dróg i autostrad.

Do szkoły podstawowej i średniej Jerzy Szews uczęszczał w rodzinnym Gnieźnie. W latach 1932–1938 był uczniem 6-klasowej Miejskiej Szkoły Przygotowawczej, następnie Gimnazjum i Liceum im. Bolesława Chrobrego. Rozpoczętą w 1938 r. naukę w I kl. Gimnazjum przerwała II wojna światowa i okupacja niemiecka. Wojna na kilka lat uniemożliwiła edukację szkolną i sprawiła, że w 15 roku życia został zmuszony przez okupanta do pracy przymusowej w charakterze robotnika w dwóch miejscowych niemieckich przedsiębiorstwach budowlanych – „Warm” i „Schneider”¹.

Po zakończeniu działań wojennych, już w marcu 1945 r. wznowił naukę w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym w klasie humanistycznej z językiem łacińskim i niemieckim. Dwa lata później, 28 maja 1947 r. pomyślnie zdał egzamin maturalny. Jego marzeniem były wówczas studia pedagogiczne na Uniwersytecie Poznańskim. Pragnienie to spełniło się po 4 miesiącach, gdy 1 października 1947 r. został immatrykulowany jako student kierunku pedagogiki.

Trudna sytuacja materialna zmusiła Go do podjęcia równoległe ze studiami (od października 1947 do lutego 1948) nauki na Państwowym Kursie Nauczycielskim, który pozwalał możliwie szybko zdobyć *konkretny zawód* – nauczyciela szkoły powszechnej. Po uzyskaniu 29 stycznia 1948 r. dyplomu nauczyciela szkół powszechnych, od lutego do czerwca 1948 r. pracował jako nauczyciel w Szkole Podstawowej Nr 2 w Swarzędzu.

Dobrze godził pracę z nauką. Pedagogikę studiował na pierwszym roku pod kierunkiem prof. Mariana Wachowskiego (1903–1970), a od października 1948 r. pod okiem prof. Stefana Wołoszyna (1911–2006), późniejszego promotora Jego pracy magisterskiej pod tytułem: „O zagadnieniach pedagogicznych związanych z literaturą dziecięcą”.

Warto nadmienić, że w tamtym okresie każdy student pedagogiki był zobowiązany studiować równoległe tzw. przedmiot dodatkowy. Student Jerzy Szews wybrał biologię, z której zdał egzamin u wybitnego ornitologa prof. Jana Sokołowskiego (1899–1982). O swoich fascynacjach nie tylko tą dziedziną wiedzy pod datą 20 maja 2009 r. zapisał w *Autobiografii: Lubilem się uczyć i moje zainteresowania wykraczały daleko poza pedagogikę. Dlatego nadobowiązkowo studiowałem dwie dyscypliny, zdając z nich po rocz-*

¹ Jerzy Szews w firmie „Warm” sprzedającej artykuły szklarskie nabył umiejętność niezwykle starannego pisma, którą wykorzystywał podczas wykonywania szyldów; natomiast w firmie „Schneider” wykonywał prace stolarskie przy produkcji baraków wysyłanych następnie dla wojska na front wschodni.

nych wykładach i ćwiczeniach egzaminy: historię sztuki u ks. Prof. Szczęsnego Dettlofa (1878–1961) oraz antropologię u prof. Jana Czekanowskiego (1882–1965)².

Będąc studentem IV roku Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, otrzymał propozycję zatrudnienia na stanowisku asystenta w Katedrze Pedagogiki kierowanej przez prof. Stefana Wołoszyna. Propozycję chętnie przyjął, lecz angaż ten nie trwał długo, bo zaledwie 19 miesięcy. Był asystentem od 1 czerwca 1950 r. do 31 stycznia 1951 r., po czym został zwolniony z prostej przyczyny – nie chciał wstąpić do komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej (ZMP), a kierownik Katedry prof. Stefan Wołoszyn nie był w stanie go obronić, ponieważ *Uniwersytetem Poznańskim »rządziła«* wówczas POP PZPR³. Mimo tych niepowodzeń 14 grudnia 1951 r. ukończył studia, uzyskując dyplom magistra filozofii w zakresie pedagogiki.

Wydawać by się mogło, że po studiach bez problemu znajdzie zatrudnienie w szkolnictwie. Nic bardziej mylnego. Po bezskutecznych półrocznych staraniach i poszukiwaniach postanowił wyruszyć na drugi kraniec Polski – do Szklarskiej Poręby. Do podjęcia tej decyzji przyczyniła się Maria Peter, która po uzyskaniu informacji z Kuratorium w Wrocławiu, że na tamtym terenie są dwa wolne etaty w liceach pedagogicznych w Kłodzku i Szklarskiej Porębie, zdecydowała, że zatrudni się w Kłodzku, a Jerzego Szewsa powiadomiła o możliwości podjęcia pracy w drugiej miejscowości. Dzięki temu, świeżo „upieczony” magister zamknął okres gnieźnieńsko-poznański i udał się do Szklarskiej Poręby. Tam rozpoczął nowy etap w swoim życiu – etat nauczyciela w Państwowym Liceum Pedagogicznym, kształcącym nauczycieli dla szkolnictwa podstawowego, w odległej o 500 km od Gniezna Szklarskiej Porębie.

Od 1 września 1952 r. uczył w tej placówce dwóch przedmiotów: pedagogiki i psychologii. Liceum w Szklarskiej Porębie specjalizowało się w nauczaniu wychowania fizycznego, a konkretniej w sportach zimowych – narciarstwie biegowym oraz turystyce górskiej⁴. Dzięki temu Jerzy Szews, poza pracą zawodową, realizował swoje hobbyistyczne zainteresowania w obu dyscyplinach sportowych. Dodatkowo zajął się fotografią, niezwykle przydatną w dokumentowaniu wydarzeń z czasów współczesnych.

Okres spędzony w Szklarskiej Porębie tak wspominał po ponad 67 latach: *Szkola miała piękne położenie, opodal »Zakrętu Śmierci«. Z okien klas i tarasów mieliśmy wspinały widok na Karkonosze ze szczytami Szrenicą, Łabskim Szczytem i Śnieżnymi Kotłami. Wolny czas spędzałem na wycieczkach w góry. Gdy już zwiedziłem bliższą i dalszą okolicę, łącznie ze Świeradowem, Jelenią Górą, Karpaczem i Śnieżką, postanowiłem wolny czas wykorzystać na naukę i zdobyć drugi zawód⁵.*

² J.T. Szews, *Autobiografia*, Gdańsk Oliwa, 20 maja 2009 roku, s.I, (w zb. autora).

³ Ibidem, s. II.

⁴ *Księga pamiątkowa Zjazdu Absolwentów Państwowego Liceum Pedagogicznego w Szklarskiej Porębie 1947–1957*, red. J. Szews, Szklarska Poręba, 2003, s. 13, 29, 117.

⁵ J. Żerko, *Doktor Jerzy Teofil Szews – nauczyciel akademicki, badacz dziejów oświaty Pomorza Gdańskiego*, w: *Z badań nad dziejami oświaty i polskiego życia narodowego na Pomorzu Nadwiślańskim w XIX i XX wieku, Księga Pamiątkowa dedykowana Doktorowi Jerzemu Szewskowi z okazji Jubileuszu 85. rocznicy urodzin*, red. L. Burzyńska-Wentland Gdańsk, Instytut Kaszubski, 2010, s. 16.

Nadal nie wstąpił w szeregi PZPR, więc nauczony doświadczeniem poznańskim, że brak przynależności partyjnej może skutkować utratą pracy *na wszelki wypadek* podjął dalszą edukację. Tym razem wybrał dwusemestralne Zaoczne Studium Bibliotekarskie we Wrocławiu, którego organizatorem i kierownikiem był znany bibliolog, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, Antoni Knot. Po zakończeniu studium i zdaniu egzaminu końcowego Jerzy Szews otrzymał dyplom bibliotekarza⁶.

W tym czasie zaszła największa zmiana w Jego życiu osobistym. W Liceum Pedagogicznym poznał pochodzącą z Pomorza (z Lubawy), nauczycielkę wychowania fizycznego, swoją przyszłą Małżonkę, Wiktorię Szczepańską. Po rocznej znajomości, w lipcu 1955 r. wzięli ślub cywilny, a 2 sierpnia 1955 r. ślub kościelny.

Szczęśliwy i wielce owocny okres pobytu w Liceum Pedagogicznym w Szklarskiej Porębie został zakłócony wiadomością o planach likwidacji placówki, z powodu słabego naboru kandydatów do klas pierwszych. Państwo Szewsowie, nie czekając na decyzję władz oświatowych o ostatecznej likwidacji Liceum Pedagogicznego, rok wcześniej podjęli decyzję o wyjeździe z Dolnego Śląska⁷. Po naradach rodzinnych postanowili wrócić na Pomorze, by tu rozpocząć kolejny okres swojego życia. Najpierw wyjechała Wiktoria Szews, która po rozwiązaniu z dniem 31 sierpnia 1956 r. stosunku pracy w Szklarskiej Porębie, od 1 września podjęła pracę w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Wejherowie. Jerzy Szews opuścił Szklarską Porębę dopiero pół roku później, z powodu niewypowiedzenia w ustawowym terminie umowy o pracę oraz braku wolnego etatu w liceum wejherowskim. Szczęście mu dopisało, gdy dowiedział się od Małżonki o planowanym odejściu 1 września 1957 r. jednego z nauczycieli liceum w Wejherowie. Zdecydował się wówczas na czasowe (półroczne) zatrudnienie w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Lęborku. Po zakończeniu umowy, 1 września 1957 r. został nauczycielem liceum wejherowskiego. W placówce tej, podobnie jak w Szklarskiej Porębie i Lęborku nauczał przedmiotów pedagogicznych oraz dodatkowo pełnił funkcję kierownika i organizatora praktyk pedagogicznych.

Podczas 11-letniego nauczania w liceach pedagogicznych (1952–1962) wykształcił ponad 500 nauczycieli, pracujących w kolejnych dziesięcioleciach w szkołach na Dolnym Śląsku i Pomorzu Gdańskim.

W październiku 1962 r., podejmując zatrudnienie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku (od 1970 r. Uniwersytet Gdański) na stanowisku starszego asystenta⁸ w Zakładzie Historii Wychowania, Jerzy Szews rozpoczął kolejny, niezwykle pracowity okres swojego życia pod kierunkiem prof. dr. Kazimierza Kubika, kierownika Zakładu, znakomitego organizatora, dydaktyka i naukowca.

Jako pracownik dydaktyczno-naukowy WSP, oprócz prowadzenia zajęć dydaktycznych, był zobowiązany do pracy badawczo-naukowej. Już wtedy interesowały Go dzieje

⁶ *Autobiografia...*, s. II, *To tak na wszelki wypadek. Nie należałem do żadnej partii. Również w Liceum Pedagogicznym »rządziła« POP PZPR. Pomyślałem, jeśli mnie zwolnią z pracy, pójdę do biblioteki.*

⁷ Liceum Pedagogiczne w Szklarskiej Porębie zostało zlikwidowane w sierpniu 1957 r.

⁸ J. Szews pracował równolegle w wymiarze etatowym w Liceum oraz na pół etatu w Wyższej Szkole Pedagogicznej przez pół roku.

nauczania języka polskiego w szkolnictwie średnim na Pomorzu Gdańskim w okresie zaboru pruskiego, historia jawnego (legalnego) nauczania języka polskiego w gimnazjach, historia tajnego nauczania języka polskiego w organizacjach filomackich, tajnych organizacji samokształceniowych, monografie historyczne szkół oraz biografie wybitnych działaczy społeczno-narodowych.

Z tak szerokiej palety interesujących zagadnień jego promotor prof. Kazimierz Kubik radził mu: *najpierw trzeba napisać pracę doktorską na jeden z wybranych problemów, gdyż to daje po osiągnięciu stopnia doktorskiego pewną stabilizację na uczelni*. Młody naukowiec skorzystał z życzliwej rady doświadczonego profesora i po wielu dyskusjach zgłosił następującą propozycję tematu dysertacji doktorskiej: „Język polski w szkolnictwie średnim Pomorza Gdańskiego w latach 1815–1920”. O wyborze tematu rozprawy zdecydowały Jego szczególne zainteresowania historią nauczania języka polskiego w zaborze pruskim. Profesor zatwierdził i – jak to miał w zwyczaju – ukierunkował doktoranta.

Z podziwem należy podkreślić benedyktyńską pracę, jaką Jerzy Szews wykonał podczas kwerendy zbiorów znajdujących się w bibliotekach i archiwach w: Gdańsku, Toruniu, Szczecinie, Merseburgu, Berlinie i Poczdamie. Znakomicie przydała się w niej znajomość języka niemieckiego, którym biegle się posługiwał. Dzięki niej wszędzie znajdował cenne materiały źródłowe.

W styczniu 1967 r. przedstawił promotorowi do oceny ukończoną rozprawę doktorską, którą po pozytywnych recenzjach, w dniu 29 czerwca 1967 r. obronił na Wydziale Humanistycznym w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku, uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych. O szczególnej randze obronionej dysertacji świadczy fakt wydania jej drukiem przez Gdańskie Towarzystwo Naukowe w 1975 r.⁹

Jako adiunkt Doktor Jerzy Szews prowadził niezwykle interesująco wykłady, ćwiczenia oraz seminaria magisterskie z historii oświaty i wychowania, promując w latach 1967–1987 ponad stu magistrów specjalizujących się w historii szkolnictwa, oświaty i wychowania Pomorza Gdańskiego i innych regionów.

Kontynuacją Jego pasji badawczo-naukowej były badania nad kolejnym zagadnieniem, a mianowicie historią ruchu filomackiego na Pomorzu Gdańskim. Przygotowana rozprawa pt. „Filomaci pomorscy. Tajne związki młodzieży polskiej na Pomorzu Gdańskim w latach 1830–1920” dwukrotnie ukazała się drukiem. Pod nieco zmienionym tytułem w 1975 r. wydało ją Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie w Gdańsku¹⁰, a następnie w 1992 r. Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie¹¹. Monografia ta jest uwieńczeniem ponad dwudziestoletniej pracy badawczej Doktora Jerzego Szewsa nad historią tajnych organizacji samokształceniowych w 14 gimnazjach pomorskich w czasach zaboru pruskiego. Rekonstrukcji historii

⁹ J. Szews, *Język polski w szkolnictwie średnim Pomorza Gdańskiego w latach 1815–1920*, Gdańsk, Ossolineum – Gdańskie Towarzystwo Naukowe, 1975, ss.245, tab. 32, il. na wkładkach.

¹⁰ *Filomaci pomorscy. Księga pamiątkowa Sesji naukowej oraz Zjazdu Filomatów w Wejherowie w dniu 20 maja 1972 roku*, oprac. J. Szews, Gdańsk, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1975, ss.132.

¹¹ J. Szews, *Filomaci pomorscy. Tajne związki młodzieży polskiej na Pomorzu Gdańskim w latach 1830–1920, Monografie z Dziejów Oświaty*, red. J. Miąso. Tom XXXVI, Warszawa, Polska Akademia Nauk, Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki, Zakład Dziejów Oświaty, 1992, ss. 416.

filomatów pomorskich dokonał w oparciu o materiały wspomnieniowe i dokumenty, jakie zebrał od ponad stu byłych, żyjących wówczas, członków Towarzystwa Tomasza Zana. W tym celu Doktor Jerzy Szews z pomocą Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego zorganizował Sesję Naukową i Zjazd Filomatów 20 maja 1972 r. w Wejherowie. Sprawozdanie z Sesji i Zjazdu zostało wydane w 1975 r. jako odrębna pozycja wydawnicza – *Filomaci pomorscy. Księga pamiątkowa Sesji Naukowej oraz Zjazdu Filomatów w Wejherowie w dniu 20 maja 1972 roku*, zawierająca referaty, wspomnienia, źródła i spisy filomatów pomorskich.

Niezwykle intensywna praca Doktora Jerzego Szewsa w archiwach krajowych i zagranicznych oraz bibliotekach, trwająca przez kilkadziesiąt lat wiele godzin dziennie, przyniosła znakomite rezultaty badawcze, kolejne opracowania, publikacje zwarte oraz artykuły. Niestety, tak intensywna praca przyczyniła się do znaczącego osłabienia Jego wzroku. O tym, jak bardzo zagrożony był wzrok Doktora Jerzego Szewsa świadczył Jego pobyt w Klinice Okulistycznej w Krakowie oraz orzeczona w 1987 r. renta inwalidzka. Niedługo później, w roku 1995, po 40 latach wspólnego pożycia i wieloletnich kłopotach zdrowotnych utracił Małżonkę Wiktorię, najważniejszą osobę i miłość Swojego życia.

Kolejne 15-lecie życia Doktora Jerzego Szewsa (1995–2010) to okres niezwyklej aktywności naukowej. W tym czasie opublikował kolejne książki i artykuły. Wystarczy wspomnieć o następujących tytułach prac zwartych: w roku 2000 wspólnie z Marianem Paluszkiwiczem wydał w Poznaniu *Słownik biograficzny członków tajnych towarzystw gimnazjalnych w Wielkim Księstwie Poznańskim 1850–1918*¹²; następnie w 2003 r. – *Księgę Pamiątkową Zjazdu Absolwentów Państwowego Liceum Pedagogicznego w Szklarskiej Porębie 1947–1957 w Szklarskiej Porębie* w 2003¹³ oraz trzy tomy *Słownika biograficznego Ziemi Lubawskiej* wydane w Lubawie w latach: 2000, 2005, 2009¹⁴.

Dokonując podsumowania całokształtu dotychczasowego dorobku Doktora Jerzego Szewsa, należy zaznaczyć, iż w latach 1962–2009 opublikował 258 prac naukowych, w tym 11 książek¹⁵.

Lata kolejne (2010–2015) były okresem Jego dalszej, aktywnej pracy naukowo-badawczej. W redakcji *Słownika biograficznego Pomorza Nadwiślańskiego* z złożonych 84

¹² J. Szews, M. Paluszkiwicz, *Słownik biograficzny członków tajnych towarzystw gimnazjalnych w Wielkim Księstwie Poznańskim 1850–1918*, Poznań, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2000, ss. 258. (Słownik zawiera 2693 noty biograficzne).

¹³ *Księga pamiątkowa Zjazdu...*

¹⁴ Tom I: *Słownik biograficzny Ziemi Lubawskiej 1244–2000*, red. J. Szews, Lubawa, Wyd. Urząd Miasta Gminy Lubawa 2000 (słownik zawiera 300 biografii); Tom II: *Słownik biograficzny Ziemi Lubawskiej 1244–2005*, red. J. Szews, Lubawa 2005 (słownik zawiera 400 biografii); Tom III: *Słownik biograficzny Ziemi Lubawskiej 1244–2008*, red. J. Szews, Lubawa, Wyd. Miejski Ośrodek Kultury w Lubawie, 2009 (słownik zawiera 158 biogramów).

¹⁵ Wykaz dorobku naukowego dr Jerzego Szewsa liczącego 231 pozycji, zamieszczono w odrębnym opracowaniu w Księdze poświęconej Jubilatowi. *Z badań nad dziejami oświaty i polskiego życia narodowego na Pomorzu Nadwiślańskim w XIX i XX wieku*, red. L. Burzyńska – Wentland, Gdańsk, Instytut Kaszubski, 2010, s. 37–59. Biogram dr J. Szewsa, wraz z słowami mów pożegnalnych: Józefa Borzyszkowskiego, Zenona Paprockiego, Józefa Żerki oraz z bibliografią obejmującą również pozycje wydane po roku 2009 złożono do tomu: „Studia i Badania Naukowe”, Seria Pedagogika, w Wydawnictwie Ateneum – Szkoła Wyższa w Gdańsku.

biogramów, w Suplemencie III, opublikowano 22 biogramy; w redakcji *Słownika biograficznego polskich nauk medycznych* Instytutu Historii Nauki PAN w Warszawie – 2 biogramy (doktora medycyny Józefa Jakóbkiewicza – twórcy Zakładu Wychowawczego Dzieci Syberyjskich w Wejherowie i Instytutu Medycyny Morskiej i Tropikalnej w Gdyni oraz Leona Mieczkowskiego, docenta chirurgii Uniwersytetu Poznańskiego), w redakcji *Polskiego Słownika Biograficznego* i *Encyklopedii Katolickiej* biogram księdza Dominika Szopińskiego, działacza Polonii amerykańskiej.

Doktor Jerzy Szews nie zajmował się tylko pracą naukowo-badawczą. Był czynnym członkiem niezwykle ważnych na mapie naukowej i społecznej rad naukowych i towarzystw naukowych: Gdańskiego Towarzystwa Naukowego (od 1968 r.) oraz Rady Naukowej Instytutu Kaszubskiego. Współpracował z redakcjami: *Polskiego Słownika Biograficznego*, *Słownika Biograficznego Pomorza Nadwiślańskiego*, *Słownika Pracowników Książki Polskiej*, *Inowrocławskiego Słownika Biograficznego* i *Encyklopedii Katolickiej*. Znajdował także czas na owocną współpracę z Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie oraz z Archiwum Pomorskim Armii Krajowej w Toruniu.

Za swoje dotychczasowe osiągnięcia nauczycielskie, naukowo-badawcze i społeczne Doktor Jerzy Szews został uhonorowany odznaczeniami państwowymi: Złotym Krzyżem Zasługi (1973), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1973), Odznaką Zasłużonym Ziemi Gdańskiej (1979), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1985), oraz w 1994 r. prestiżową nagrodą emigracyjnej Polcul Foundation (Australia) – Niezależnej Fundacji Popierania Kultury Polskiej.

W ostatniej ziemskiej wędrówce Doktora Jerzego Szewsa, w dniu 25 stycznia 2016 r., oprócz członków Rodziny udział wzięli: prof. zw. dr hab. Józef Borzyszkowski – Honorowy Prezes Instytutu Kaszubskiego i kierownik Stacji Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności w Gdańsku, nauczyciele akademicy Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego, prof. zw. dr hab. Jan Żebrowski kierownik Katedry Pedagogiki Społecznej G.W.S.H. w Gdańsku, Andrzej Korcecki naczelnik Wydz. Kultury, Sportu, Promocji i Rozwoju Starostwa Powiatowego w Nowym Mieście Lubawskim, mgr Zenon Paprocki dyr. Miejskiego Ośrodka Kultury z Lubawy (reprezentujący burmistrza Macieja Radtke) oraz licznie Jego absolwenci z liceów pedagogicznych z Szklarskiej Poręby i Wejherowa.

Na uroczystości żałobne złożyły się: msza święta koncelebrowana przez krewnego ks. kan. Zenona Żmijewskiego – proboszcza z parafii kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia N.M.P. w Pokrzywdowie (pow. brodnicki – Diecezja Toruńska), ks. prof. dr. hab. Anastazego Nadolnego (dyr. Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie), ks. dr. Krzysztofa Kocha (dyr. Biblioteki Diecezjalnej im. ks. bp. Bernarda Szłagi w Pelplinie – proboszcza parafii kościoła pw. Św. Trójcy w Kościelnej Jani (pow. starogardzki), ks. kan. Wojciecha Michalaka z parafialnego kościoła p.w. N.M.P. Królowej Różańca Świętego na Gdańskim Przymorzu; modlitwy w kaplicy na cmentarzu w Oliwie¹⁶ sprawowane przez ks. Sebastiana Dębskiego – wikariusza z parafii kościoła pw. N.M.P. Królowej Różańca

¹⁶ Grób dr Jerzego Szewsa znajduje się w pierwszym rzędzie kwatery nr 15.

Świętego na Przymorzu; pożegnalne wypowiedzi¹⁷: prof. Józefa Borzyszkowskiego, mgr. Zenona Paprockiego oraz dr. Józefa Żerko.

Józef Borzyszkowski – Pożegnanie śp. Profesora Jerzego Szewsa (1926–2016)

W nabytej w minioną niedzielę w antykwariacie nad Motławą książeczce *Bądźmy dla siebie życzliwi* znalazłem wiele pięknych myśli, refleksji, które wprost można odnieść do śp. Profesora Jerzego Szewsa.

Żegnam Go dziś w imieniu najbliższych – jego opiekunów z ostatnich lat życia pp. Teresy i Jana Liedtków, jak i Instytutu Kaszubskiego, którego był wielkiej zacności członkiem.

Profesor dożył sędziwego wieku, będąc niemal do końca skupionym na swojej życiowej pasji nauczyciela akademickiego, badacza dziejów edukacji i kultury, miłośnika książki... i człowieka czyniącego dobro.

Stąd do Niego odnoszę dwie refleksje mędrców zawarte w wspomnianej książeczce:

1. *Najważniejszą pociechą {mojej} starości, tym, co daje [mi] poczucie najwyższej satysfakcji, jest radosne wspomnienie dobrodziejstw i przyjacielskich przysług, które wyświadczyłem innym ludziom.*

2. *Jeżeli po Twojej śmierci, będzie można o tobie powiedzieć, że byłeś dobrym człowiekiem – to wystarczy.*

I na tym mógłbym poprzestać. Prof. Jerzy Szews był bowiem człowiekiem dobrym i mógł mieć satysfakcję najwyższą z czynienia dobra, które wyświadczał przez długie i twórcze lata swojego życia – do końca!

Ale dziś, tu nad grobem nie wystarczy tak powiedzieć, że był człowiekiem dobrym. Także w czynieniu dobra i przyjacielskich przysługach był człowiekiem ponad przeciętność – wyjątkowym!

Życzliwości Jego dobroci doświadczali wszyscy ci, którzy zetknęli się z nim we wszystkich miejscach jego życia i pracy, zwłaszcza uczniowie, studenci, nauczyciele, badacze. Te miejsca, obok rodzinnego Gniezna i akademickiego Poznania, to przede wszystkim związane z jego pracą profesora Liceum Pedagogicznego miasta Szklarska Poręba, Lębork i zwłaszcza Wejherowo oraz akademicki Gdańsk, wraz z do końca ważną Lubawą, skąd pochodziła jego żona śp. Wiktoria.

Żegnamy dziś Profesora Liceum Pedagogicznego, Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Uniwersytetu Gdańskiego – Jerzego Szewsa – jako życzliwego dla innych nauczyciela i sumiennego badacza, jako historyka wychowania – zwłaszcza dziejów filomatów pomorskich i wielkopolskich, wspaniałego biografistę, współpracownika Polskiego Słownika Biograficznego, Słownika Biograficznego Pomorza Nadwiślańskiego i autora Słowni-

¹⁷ Józef Borzyszkowski, *Pożegnanie śp. Profesora Jerzego Szewsa (1926–2016)*; mgr Zenon Paprocki [Tekst żalobny Macieja Radtke burmistrza m. Lubawy]; Dr Józef Żerko, *Pożegnanie śp. Doktora Jerzego Szewsa w dniu 25 stycznia 2016 roku na Cmentarzu w Oliwie*.

ka Biograficznego Ziemi Lubawskiej. Swoją pracą i ofiarnością wpisał się do grona dobroczyńców młodzieży kaszubsko-pomorskiej i wielu instytucji biblioteczno-muzealnych w kraju – od Gdańska przez Gniezno i Lubawę, po Szklarską Porębę, którym obok rodziny – za życia przekazał cenne części swoich zbiorów, zwłaszcza książek, jako że był także bibliofilem.

Przed laty uczniowie i przyjaciele z Instytutu Kaszubskiego, Instytutu Pedagogiki UG czcząc jubileusz urodzin Profesora Jerzego Szewsa przygotowali poświęconą Mu Księgę Pamiątkową, którą dziś należałoby wzbogacić!

Zmarł w Dzierżaninie jako mieszkaniec ukochanej Oliwy, zasłużony obywatel Gdańska. Władze Lubawy przed kilku laty wyróżniły Go Honorowym Obywatelstwem swego miasta.

Cześć Jego Pamięci! Panie Profesorze – jeszcze raz serdeczne dzięki!
Spoczywaj w pokoju!

Dr Józef Żerko – Pożegnanie śp. Doktora Jerzego Szewsa w dniu 25 stycznia 2016 roku na Cmentarzu w Oliwie

Drogi Doktorze Jerzy!

W imieniu Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego pragnę podziękować za to, że byłeś dla nas wzorem nauczyciela, badacza, naukowca; że byłeś Człowiekiem prawym o niezwykłej łagodności, wielkiej skromności, który całe swoje pracowite życie poświęcił kształceniu kadr nauczycielskich, odkrywaniu „historii nieznanej”.

Historii dotyczącej przebiegu germanizacji młodzieży polskiej w szkolnictwie średnim w Prusach Zachodnich; dotyczącej pięknej karty z historii ruchu filomackiego oraz początków tajnego harcerstwa na Pomorzu Nadwiślańskim.

Dziękujemy za przywrócenie kolejnym pokoleniom dorobku czołowych postaci polskiego ruchu narodowego i narodowotwórczej roli polskiego niższego duchowieństwa katolickiego.

Dziękujemy za monumentalne dzieła, za książki, za słowniki biograficzne, artykuły, za cenne rzeczowe rady i krytyczne uwagi podczas debat naukowych.

Dziękujemy za ludzką życzliwość i za przyjaźń, jaką nam okazywałeś!
Drogi Doktorze! Spoczywaj w pokoju!

